

Sata vuotta sitten tähän sairauteen kuoli Suomessa yksi ihminen tunnissa.

“Ylilääkäri tutkii pikku potilasta”, kertoo teksti kuvan takana.

Ilta-Sanomat 14.5.2016

Tuberkuloosi oli tappava sairaus, joka aiheutti suurta häpeää ja hajotti perheitä. Vielä 70-luvulla vauvoja sijoitettiin pois vanhempiensa luota.

MITÄ jos Suomessa kuolisi yksi ihminen tunnissa tartuntasairauteen? Näin tapahtui 1900-luvun alussa, kun tuberkuloosiin menehtyi 10 000 vuodessa.

– Eniten tuberkuloosia oli 1900-luvun alussa, mutta luvut nousivat taas sotien jälkeen, kertoo tietokirjailija **Katariina Vuori**.

Vuori kävi läpi noin 400 lääketieteellistä artikkelia *Joulumerkkikodin lapset* -kirjaansa (Like) varten. Vaikuttava kirja valottaa Joulumerkkikotien arkea ja itse tuberkuloosia.

1936–1976 eristettiin yli 5 000 vauvaa Joulumerkkikoteihin, jotta he eivät saisi kotonaan tuberkuloositartuntaa. Oulussa, Kuopiossa, Tampereella ja Pälkäneellä olevia lastenkoteja tuettiin joulumerkkimyynnillä.

– Ihmetytti, ettei aiheesta ole ennen kirjoitettu. Joulumerkkikotien lapsilla on yhtenäinen elämänalku, toista samanlaista sakkia ei ole, Vuori sanoo kimmokkeeksi kirjan tekemiselle.

Tuberkuloosi, kansankielellä tubi, on Suomessa lähes selätetty, mutta kolmasosa maailman väestöstä kantaa tuberkuloosibakteeria. Tartunnan saaneista sairastuu 10 prosenttia.

“1700-luvulla tuberkuloosi oli yleisempää matkustavilla rikkailla, mutta 1800-luvun lopulla siitä tuli köyhien tauti.

Mutta tuberkuloosi johti kuolintilastoamme vielä 1950-luvulla. Moni nyt elossa olevista on menettänyt vanhempansa, sisarensa tai lapsensa sairaudelle. Siitä ei välttämättä puhuta.

Hämmästyttävää on, että tuberkuloosia pidettiin yhtä häpeällisenä kuin alkoholismia. Miksi ihmeessä?

– 1700-luvulla tuberkuloosi oli yleisempää matkustavilla rikkailla, mutta 1800-luvun lopulla siitä tuli köyhien tauti. Tuberkuloosin ajateltiin leviävän huonossa hygieniassa, pienissä ja ahtaissa olosuhteissa. Sen ajateltiin myös periytyvän, Vuori kertoo.

Tuberkuloosi johti kuolintilastoja vielä 1950-luvulla. Varoja hoitotyöhön kerättiin monella tavalla.

TUBERKULOOSI leviää pisaratartuntana. 1900-luvun alussa 80 prosenttia suomalaisista kantoi tuberkuloosibasillia. Joukkoon mahtui rikkaitakin.

”Koulussa puhuttiin, ettei meidän kanssa saa leikkiä, ettei tule tubi”, muistelee vuonna 1959 syntynyt nainen Vuoren kirjassa äitinsä sairauden aikaa.

Tuberkuloosi esiintyy yleensä keuhkoissa, mutta voi tulla muihinkin elimiin. Keuhkotuberkuloosin alkuoireet ovat flunssan kaltaiset. Sairauden edetessä yleiskunto heikkenee ja saattaa tulla veriysköksiä.

“Kirurgisena hoitona käytettiin ilmarintahoitaa eli typetystä. Myös keuhkojen osia poistettiin.

1940-luvulla tuberkuloosia alettiin diagnosoida pienoiströntgenillä ja käynnistettiin valtakunnalliset seulonnat, joita jatkettiin vuoteen 1989 asti. 1950-luvulla toipuvien määrä kasvoi lääkityksen löytyttyä.

Tuberkuloosilta suojaava calmette-rokotus annettiin Suomessa ensimmäisen kerran 1941 Tampereen Joulumerkkikodissa. Vuoden 2006 jälkeen on rokotettu vain riskiryhmät.

Hoitona tuberkuloosiin suositeltiin ennen ihan mukaviakin asioita, kuten aurinkoa, mäntymetsää, uintia ja hiihtoa. Jos kunto salli. ”Tubiyskää” hillittiin morfiinin johdannaisilla: kodeiinilla ja heroiinilla.

– Kirurgisena hoitona käytettiin ilmarintahoitaa eli typetystä. Myös keuhkojen osia poistettiin, Vuori kertoo.

Sylkykieltokin julistettiin tartuntojen vähentämiseksi. 1900-luvun alkupuolen *Älä sylje lattialle, Spotta ej på golvet* -kylttejä saattaa vieläkin olla vanhoissa rakennuksissa. Käytössä oli myös sylkyastioita ja -pulloja.

Syljeskely johtui ennen usein keuhkotaudista, mutta aina sitä on tehty myös hivin vuoksi.

Kirjailija Katariina Vuorta ihmetytti, ettei Joulumerkkikotien lapsista ollut ennen kirjoitettu kirjaa. (KUVA: Vesa Moilanen)

VAUVOJEN eristäminen perheistään Joulumerkkikoteihin tartuntavaaran takia kuulostaa nyt rajulta, mutta sekin oli hengenpelastusta.

– Eristys saattoi kestää 2–3 vuotta ennen kuin tuli rokote. Sen jälkeen vauvat olivat noin 8 kuukautta Joulumerkkikodissa, Vuori kertoo.

Vuoren haastattelemista Joulumerkkikotilapsista jotkut ajattelevat lämmöllä elämänsä alkuvaihetta, joillekin laitoshoidon aiheutti traumoja.

– Ja varmasti vanhemmille oli järkytys, jos perheessä diagnosoitiin tuberkuloosia raskausaikana. Tällöin lapsen syntymää seurannut eristys tuli hyvin yllättäen, Vuori miettii.

Lapsia sai käydä katsomassa vain lasin takaa. Vauvoille järjestettiin yhteisristiäisiä, joissa sylikummiksi kirjattiin usein hoitaja.

“Eristys saattoi kestää 2–3 vuotta ennen kuin tuli rokote. Sen jälkeen vauvat olivat noin 8 kuukautta Joulumerkkikodissa.

– Vanhemmat laittoivat lapulle mukaan nimitoiveen. Jotkut saivat hätäkasteen synnytyssairaalassa, Vuori kertoo.

Maitoa saatiin imettäjiä ja myöhemmin äidinmaitokeskuksista. Jotkut lapsista jäivät orvoiksi, kun tuberkuloosi vei vanhemmat.

Keuhkoparantoloista, joissa tuberkuloosipotilaita hoidettiin, on myös romanttinen kuvitelma: kalpea neito istuu terassilla vilttiin kääriytyneenä, kun komea urho saapuu paikalle.

– Ennen ajateltiin, että erityisesti taiteilijat sairastuvat keuhkotauteihin. Keuhkojen ajateltiin laiskistuvan, jos ei tee fyysistä työtä, Vuori arvelee syyksi, miksi monet romaanit on sijoitettu keuhkoparantolaan.

Parantolaromansseja tapahtuikin, niiden takia tuli avioerojakin. Sekä viatonta yhdessä kävelyä että sukupuolista kanssakäymistä kutsuttiin lumpusteluksi.

"Pitkät hoitoajat saivat myös naimisissa olevat kokeilemaan lumpustuksen iloja", Vuori kertoo kirjassaan.

Mutta eniten tuberkuloosi on aiheuttanut surua ja pelkoa –sekä häpeää. 2014 Suomessa diagnosoitiin vain 260 tuberkuloositartuntaa. Sairauteen kuolleet ovat olleet iäkkäitä. Lääkkeille vastustuskykyiset muodot ovat hieman lisääntyneet. Turvapaikanhakijoiden mahdolliset tuberkuloositartunnat pyritään kartoittamaan jo rajalla.

Mari Bäck ei kertonut nuorena kenellekään perheensä tuberkuloosista. (KUVA: Bo Stranden)

”Se oli hävettävä asia”

KUOPION modernia Joulumerkkikotia (1954–1964) käytiin ihailemassa ulkomailta asti. Vuonna 1959 sinne tuotiin tyttövauva suoraan synnytyslaitokselta, koska hänen isällään oli tuberkuloosi.

– Minua ei edes näytetty äidille, **Mari Bäck**, 56, tietää.

Kotiin Mari palasi kahdeksan kuukauden ikäisenä. Perheessä oli neljä lasta, köyhyyttä ja alkoholismia.

Isää hoidettiin keuhkoparantolassa. Hän kuoli 56-vuotiaana keuhkosityöpään.

– Joulumerkkikodissa minulla oli varmasti turvallisemmat olosuhteet, mutta nuorena en kertonut kenellekään, että olin ollut siellä. Se oli hävettävä asia, sillä tuberkuloosi liitettiin likaisuuteen ja köyhyyteen.

“Se oli hävettävä asia, sillä tuberkuloosi liitettiin likaisuuteen ja köyhyyteen.

Mari Bäck muistaa, että häntä nimiteltiin räkätautiseksi. Kun hän on aikuisena kertonut Joulumerkkikodista, ihmiset ovat olleet vain vilpittömän kiinnostuneita.

– Olen kokenut itseni yksinäiseksi, mutta siihen ovat ehkä vaikuttaneet lapsuuden kotiolut. Itse sain kolme tytärtä ja olin äitinä hyvin suojeleva, Bäck miettii lapsuuden vaikutusta.

Jorma Laapotti on toinen vauva vasemmalta. Hän sai nimensä Oulun Joulumerkkikodissa vauvojen yhteisristiäisissä.

”Meillä tubia ei peitelty”

JORMA Laapotti, 63, oli vain kuuden tunnin ikäinen, kun hänet vietiin Oulun Joulumerkkikotiin äidin tuberkuloosin takia.

– Meillä ei koskaan peitelty tuberkuloosia, siitä ei kannettu häpeää, eikä kukaan kiusannut. Olen vain hyvilläni henkiin jäämisestä.

Vanhemmat saivat Joulumerkkikodista postikortilla tiedon, että heidän poikansa ristitään yhtäaikaan muiden vauvojen kanssa. Sylikummina oli hoitaja. Kastepappina kaima Jorma Sipilä.

– Kastokuva on minulle tärkeä, katselen sitä usein. Tiedän ja tunnen, että minua hoidettiin hyvin.

“Meillä ei koskaan peitelty tuberkuloosia, siitä ei kannettu häpeää, eikä kukaan kiusannut. Olen vain hyvilläni henkiin jäämisestä.”

Lääkäri antaa pistoksen tuberkuloosia sairastavalle pojalle.

Eeva-Kaarina Kolsi